

zenei életében. Kantáták, önálló estek, két finnországi körút jelezte, hogy munkánk gyümölcse beérett.

F.G: A nagytemplom kántori szolgálatát 1992-ben *Jávori Pál* vette át. Ő folytatja az eddig ismertett hagyományokat. Te a kertvárosi gyülekezet szolgálatába álltál. Úgy hallottam, hogy ott az egyik legmeghatározóbb közösség az énekkar.
N.P: Ez a kisebb gyülekezet egészen más. Közelebb vagyunk egymáshoz, jobban egymásra vagyunk utalva, és így jobban kell egymásra figyelniük. A rendezvényeink ezért talán bensőségeesebbek, családiasabbak is. A zene természetéből adódóan azok, akik részt vesznek benne, mindig közelebb kerülnek egymáshoz, és remélem, hogy a zene Forrásához is. Könnyebb dolgokat megbeszélni, bevezetni. Jó példa erre az, hogy megértették az istentiszteleti zene értelmét, és így elértük, hogy a befejező ének után az orgonaszó nem a csoszogás elnyomására szól, hanem csendben megvárjuk a végét, és így fejeződik be az istentisztelet. Legutóbbi nagy rendezésünk egy Bach halálának évfordulójára rendezett tudományos sorozat volt, melyen *Gáncs Aladár*, *Hafenschér Károly*, *Zászkaliczky Tamás* és *Kamp Salamon* tartottak nagyon értékes előadásokat. Ezeken a sorozatokon a gyülekezet énekkara és a gyülekezet zenészei működtek közre. Emlékezetesek maradnak azok az éjféλι istentiszteletek, melyeket az elmúlt esztendőben tartottunk zenei közreműködéssel karácsonykor és húsvétkor. Mióta megtanultam a J. J. és a S. D. G. monogramok jelentését, úgy érzem, csak ezek között lehet és kell szolgálni, és a gyülekezetet is erre kell elvezetni, hogy megérezhessük a Musica Sacra eljövendő ízét!

Gyógyuló orgonák — 2001–2002

Elsősorban is két értékes műemlék orgona rendbehozataláról szeretnék beszámolni. Az egyik *Nemescsó* (Vasi egyházmegye) orgonája, amely eredetileg csak pedál nélküli pozitív volt *Klügel József* kőszegi mester műhelyéből, 1789-ből. *Dorner Gáspár* egészítette ki 1845-ben egy kétregiszteres pedállal. A hangszer rövidoktávos volt. Közben illetéktelen beavatkozás történt, a manuál rövid oktávját átalakították kromatikusra, a sípok durva megcsonkításával. *Szigeti Kilián* neves organológus könyvében leírt véleménye szerint a nemescsói hangszer „a legszebb hangú magyar barokk orgonák közé tartozik”. Így különös figyelemmel kísértük a kis hétregiszteres ékszer sorsát.

A Nemzeti Kulturális Alapprogram Zenei Kollégiuma pályázatán nyert pénz lehetővé tette a hangszer teljes rekonstruálását. A szakmai vezető *Kormos Gyula* volt, a *Soproni Orgonaépítő KKT-val* együttműködve a hangszert az 1845-ös állapotba építették vissza. A villanymotor mellett az eredeti szíjhúzásos fújtatás is megmaradt, így műemléki hitelességű hangfelvétel készülhet rajta. A szekrényzet is szakszerű restauráción ment át, visszanyerve eredeti márványfestését.

A másik jelentős műemléki munka *Kismányok* (Tolna-baranyai egyházmegye) orgonáján történt. A 13 regiszteres, kétmanuálos, pedál nélküli hangszer építését *Joseph Roth* kezdte el, halála miatt azonban *Joseph Marschall* fejezte be 1808-ban. Az orgonához később függesztett pedált is építettek. Az orgona restaurálásának tervét *Kormos Gyula* készítette el 23 oldalas szöveges leírással, melyet 48 fényképből álló dokumentáció támaszt alá. (E restaurációs terv mintaként szolgálhat minden jövőbeni műemléki munka számára.) A megújított hangszerbe visszakerült a három rekonstruált ékfúvó, a XX. század elején beépített horgany homlokzati sípok helyén pedig ismét orgonafémből készült sípok állnak. A két orgonaszekrény (a nagyorgonáé és a pozitívé) átfestései alól *Czakó Ferenc* pécsi restaurátor keze nyomán előkerült a korabeli copf stílusú díszítőfestés is. A diszpozíció, megközelítve az eredeti írásmódot, az alábbi: I. manuál (főmű), C-f''': Principal 4', Oktaf 2', Suber Oktaf 1', Quint minor 1', Mixtur 2 fach, Quint Maijor 3', Flauda 4', Cobel 8', Bordunal 8', Halb Bordun Bazs 8' — II. manuál (mellvédpozitív), C-f''': Pricipal 2', Flauta Minor 4', Copula in Positiv 8'. Az orgonát *Enyedi Pál* orgonaművész, *Kormos Gyula* organológus és *Tóth Tamás* építész ellenőrzése alatt hozta helyre a *Pécsi Orgonaépítő Manufaktúra*. A műszaki átadásra 2002. július 25-én került sor.

A két fenti orgona az előbbi években elkészült harkai és balfi rekonstrukciókkal együtt négy olyan hangszer, amely a legigényesebb, nemzetközileg elfogadott műemléki követelmények szerint lett helyreállítva. Köszönhető mindez a művezető *Kormos Gyula* organológusnak, aki e témában immár szakmai körökben is általánosan elismert tekintély.

A gyógyult nem-műemlék orgonákról az alábbiakban szólok.

Budapest-Kispest: 1928-ban épült pneumatikus, kétmanuálos, 10 regiszteres Angster-orgona. Elektromos traktúrát kapott, és két regiszterrel bővült, részben a homlokzatban álló díszsípok megszólaltatásával. Az átépítést *Iván József* végezte, a munka átvétele 2001. június 20-án történt.

Répcelak (Vasi egyházmegye): A feltehetőleg 1865-ben épült mechanikus csúszkaládás, 10 regiszteres, egymanuálos orgonát *Kiss István* bővítette két manuálosra úgy, hogy az orgonaház teljes egészében sértetlenül maradt, a második manuál Echowerkként a szekrény aljában kapott helyet. A diszpozíció érintetlenül hagyta az első manuált és a pedált. Hangképvázlata: I: Principál 8', Traversfl. 8', Doppelfl. 8', Octave 4', Quinte 2 ²/₃', Superoktave 2', Mixtura 1 ¹/₃'. II: Bourdon 8', Rohrflöte 4', Erdei fuvola 2', Acuta 2x. Pedál: Subbass 16', Violonbass 8', Violoncello 4'. A kopulák új beépítések. Az avatás 2002. március 17-én volt.

Vadosfa (Győr-soproni egyházmegye): Az első világháborúban elvitt homlokzati sípokot papírsípokkal pótolták. (A meglepően jól szóló sípokot valószínűleg *Cesar Gyula* soproni orgonaépítő készítette.) Most ezeket a sípokot cserélte ki fémre *Kiss István* szombathelyi mester.

Mórichida (Győr-soproni egyházmegye): A település pneumatikus, 8 regiszteres hangszerét *Albert Miklós* hozta rendbe.

A budapest-kelenföldi 29 regiszteres, hárommanuálos orgonát *Paulus Frigyes* tisztította meg a 14 éves pizsoktól.

Vanyarc (Nógrádi egyházmegye): Az egymanuálos, 7 regiszteres mechanikus csúszkaládás hangszer teljes rendbehozatala megtörtént. A hibás belső szerkezeteket kicserélték, a pedál 27 hangosra bővült. A hiányzó sípokot pótolták, a homlokzati horgansípok helyett ónsípok készültek. Új, külföldi fűjtatómotor is építettek bele. Az egész sípmű karakteres, szép intonációt kapott. Átadása 2002. január 6-án történt. A helyreállítást a *Musette Orgonaépítő KFT* végezte.

Kiskörös. Az 1908-ban épült pneumatikus, kúpládás hangszert három évtizeddel később az Angster cég bővítette 5 új regiszterrel. A háborús évek miatt a beépített anyagok gyengék voltak, ezenkívül több szerkezeti megoldás is hibák forrásává vált. A jelenlegi generálózás alkalmat adott arra, hogy a diszpozíció hiányosságain javítsunk, a működési zavarokat és a késést elektromos traktúrával iktassuk ki. Három új regiszterrel (kurzív szedéssel) és egy regisztercserével végül is a hangképvázlat így alakult:

<i>Főmű</i>		<i>Redőnymű</i>		<i>Pedálmű</i>	
Bourdon	16'	Hegedűprincipál	8'	Violonbass	16'
Principál	8'	Födött	8'	Subbass	16'
Salicional	8'	Svájcisíp	8'	Oktáv bass	8'
Fafuvola	8'	Aeolina	8'	Korálsíp	4'
Oktáva	4'	Vox coelestis	2x	<i>Posaune</i>	16'
Csőves fuvola	4'	<i>Principál</i>	4'		
Éjkiürt	2'	Fuvola	4'		
Mixtura	4x	Sesquialtera	2x	Normál- és sub-superkopulák	
<i>Trombita</i>	8'	Piccolo	2'	Tremoló a II. man-hoz	
		Akuta	3x		

Ezzel a diszpozícióval a két manuál egymáshoz való viszonya arányosabb lett. Az új játszóasztal lehetővé tette két sor kombináció beépítését, valamint a manuálok kibővítését 56 hangra. A hangszer avatása 2002. december 21-én volt. A mester: *Paulus Frigyes*.

Jelentős továbbá a budapest-kőbányai orgona teljessé válása, melyről folyóiratunk jelen száma ad tudósítást.

Az 2001–2002-es évekből új orgonák megépüléséről is beszámolhatunk. Folyóiratunkból értesülhettünk a *csillaghegyi (békásmegyeri)* és a *budahegyvidéki* új, kiváló hangszerekről. Az újak között *Érd* hangszerét kell még megemléstünk. A kis templomban szűk alapterület állt rendelkezésre, ezért egymás fölé épült a két manuál sípműve. Regiszterei: I: Hohlfloete 8', Principál 4', Rohrflöte 4', Quint 1 1/3', Mixtura 3x. II: Gedackt 8', Gemshorn 4', Octav 2'. Pedál: Subbass 16'. Mechanikus csúszkaláda. A második manuál mellműve ajtókkal van ellátva a barokk építési mód szerint. A belső térhez remekül igazodik a külső megjelenés és az intonáció. Az orgonaépítést a *Pécsi Orgonaépítő Manufaktura* végezte.

Az új orgonákhoz kell még sorolnunk azt az öt pozitív-hangszert, melyet Bence Gábor elgondolása szerint épített meg Paulus Frigyes 2001-ben. A kis pedál nélküli orgonák —amelyek tulajdonképpen az Országos Egyház tulajdonai— azt a célt szolgálják, hogy újonnan megépült templomaink ne maradjanak sípos orgonák nélkül. A pozitívok négy regiszterrel rendelkeznek (8', 4', 2', 1 1/3'). Ezek a kis hangszerek az újonnan épült templomokban nemcsak a gyülekezet énekét vezetik elégséges módon, de megfelelő irodalom kiválasztásával kis hangversenyekre, kamarazenekari közreműködésekre is kiválóan alkalmasak. Reménységünk, hogy ezek a gyülekezetek megszeretik a sípos orgona hangját, és idővel nagyobb templomi orgonára cserélik a pozitívokat.

Egy egészen speciális, kisméretű *kontinuó-pozitívot* is építettünk az *Aquincum Orgonagyárral*. A hangszert a szükség hozta létre. Kórusaink vidéki szolgálatainál legtöbbször nincs megfelelő kísérőhangszer. Ha van is orgona, távol a kórus felállási helyétől, ami lehetetlenné teszi az igényes együttmuzsikálást. Ha pedig nincs orgona, elektronikus hangszerrel kell megelégedni. Ennek hangszórója közel kibírhatatlanul erős, és ezért a kórus kísérésére alkalmatlan. Olyan hordozható hangszerre volt tehát szükség amely: 1) megfelel a barokk kontinuózás követelményének, 2) elfér egy „kombi” gépkocsi csomagtartójában, 3) két erős kórustag is meg tudja emelni, és 4) ha historikus hangolású együttessel muzsikálunk, egy fél hanggal lejjebb is megszólaltatható. E feltételeknek felel meg a két regiszteres, kis, speciális hangszer, gyönyörű intonációval. A „portatív” hétről-hétre szolgál a kelenföldi kántorátus vesperáin, oltár előtt. A templomból kölcsönözhető vidéki szolgálatokra. A hangszert 2002. április 23-án vettük át.

Értesüléseim eddig terjednek. Sajnálatos, hogy nem minden gyülekezeti vezető jelenti be az orgonával kapcsolatos eseményeket. Ezekről sok esetben később szerzek tudomást. Hivatalom szerint felügyelnem kell a munkákat, átvételükre hívás esetén mindenképpen sort kerítek. Ez kötelességem. Komolyan illenék venni az érvényben lévő püspöki rendelkezést is, amely szerint egyházunkban az orgonákon történő minden változtatás engedélyhez kötött. (Tisztítást, kisebb méretű javítást természetesen nem kell jelenteni.)

Viszont örvendetes, hogy két év alatt ennyi hangszer került jobb állapotba, és hogy számuk is gyarapodott. Isten adja segítségét, hogy hangszereink tovább gyógyulhassanak, számuk gyarapodjék.

Trajtler Gábor

Megújult a kőbányai evangélikus gyülekezet orgonája

A kőbányai gyülekezet orgonája 1961-ben épült Sulyok Imre elképzelései alapján, Stach Mihálynak, az Angster-gyár egykori dolgozójának munkájaként. A két-manuálos, 13 regiszteresre tervezett orgona második manuálja 5 regiszterrel azonban (anyagiak hiányában) már nem készülhetett el.